

Univerzitet u Beogradu, Građevinski fakultet

Analiza merenja protoka u kanalizacionom kolektoru

Merenja u hidrotehnici

5. Vežba

Damjan Ivetić

Miloš Milašinović

Dušan Prodanović

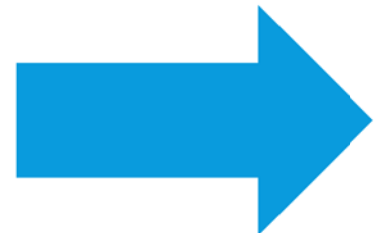

MOTIVACIJA

- Današnja vežba se oslanja na merenja protoka obavljena tokom 2021. godine.
- Kroz prezentaciju ćemo proći kroz standardne korake u planiranju i sprovođenju merne kampanje.
- Posebnu pažnju ćemo posvetiti odabiru merne opreme, podešavanjima uređaja i obradi izmerenih podataka.
- Nažalost (ili na sreću...) nećemo ulaziti u šahtove, ali ćemo probati da dočaramo situaciju.
- **Vaš zadatak u ovoj vežbi je da obraditi sirove merne podatke, proceniti mernu nesigurnost izmerenih podataka, definišete konačan rezultat i napišete mini-izveštaj.**

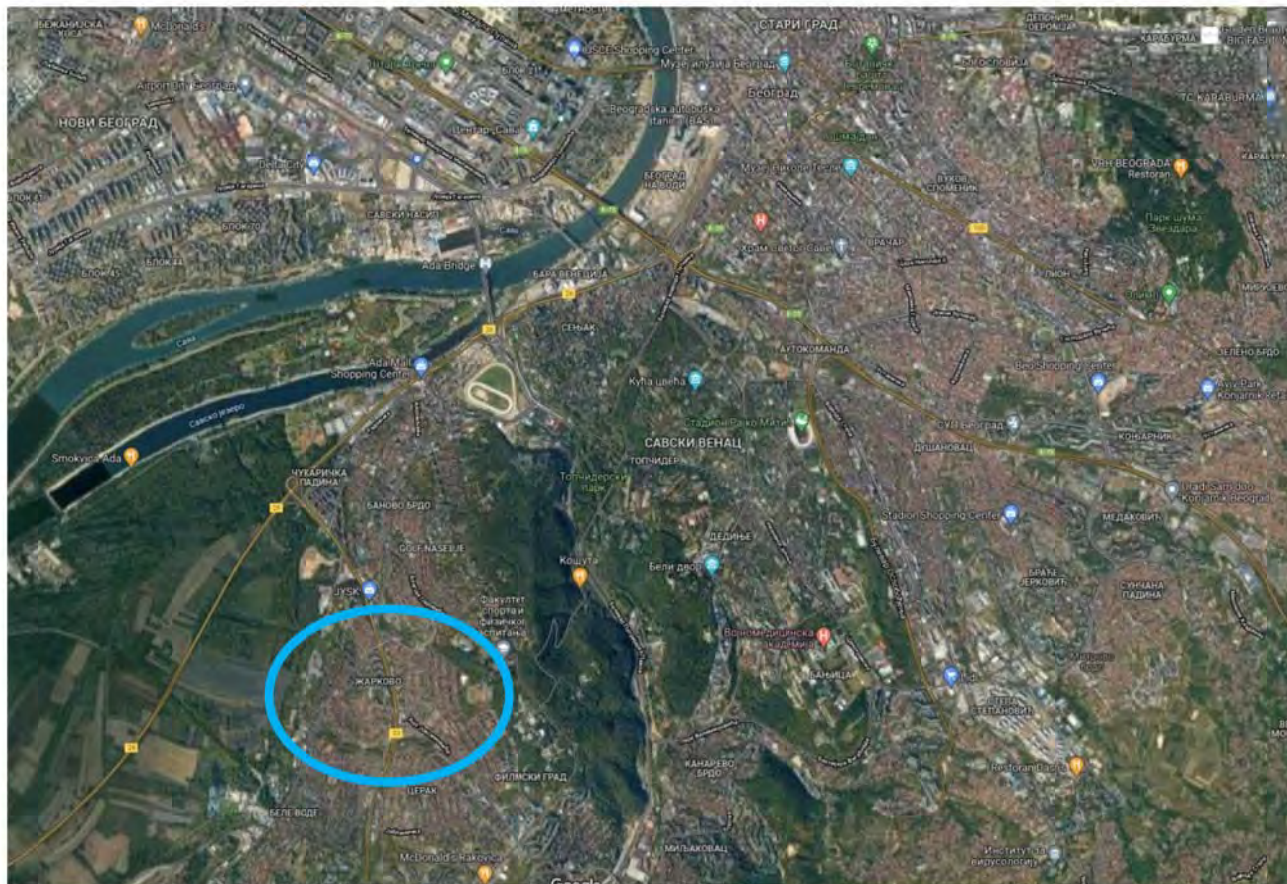
MOTIVACIJA

- Sama prezentacija je strukturirana tako da prati hronologiju događaja i odgovarajuće izazove...
- Iako je za samu izradu vežbe najbitnija obrada sirovih rezultata i procena merne nesigurnosti (naznačeno je)...

- **Počecemo od projektog zadatka – šta je cilj merenja?**

PROJEKтни ZADATAK

- Provera kapaciteta dela kišne kanalizacione mreže u naselju Žarkovo...

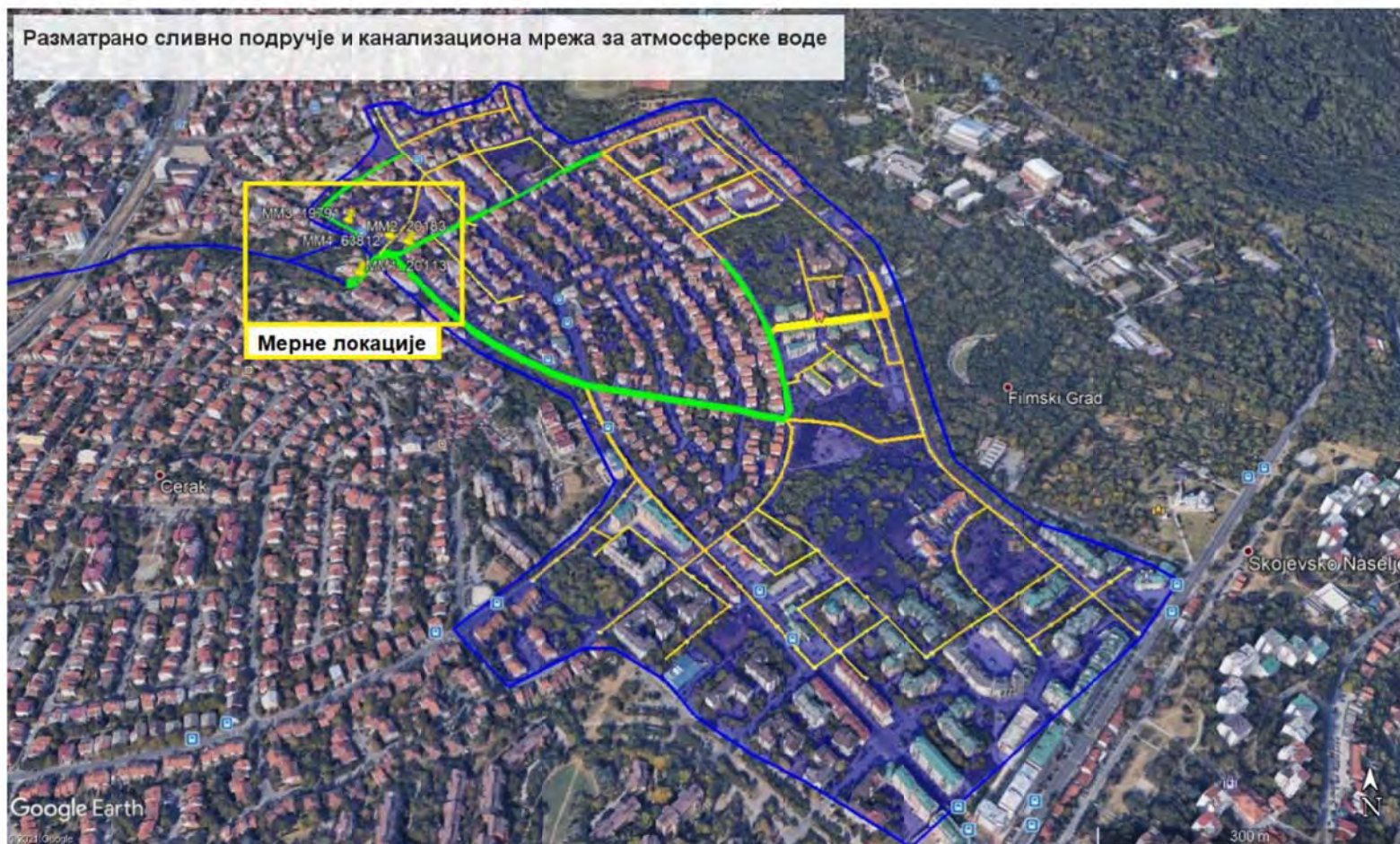
PROJEKTNI ZADATAK

- Provera kapaciteta dela kišne kanalizacione mreže u naselju Žarkovo...

PROJEKTI ZADATAK

- Provera kapaciteta dela kišne kanalizacione mreže u naselju Žarkovo...

PROJEKTI ZADATAK

- Provera kapaciteta dela kišne kanalizacione mreže u naselju Žarkovo...

Nas interesuje MM₁, koje je neposredno uzvodno od ispusta (zašto?)

PROJEKTNI ZADATAK

- Potrebna su **merenja protoka na MM₁ u toku kišnih epizoda...**
- Šta zapravo sve trebamo da izmerimo:
  - 1. Protok na MM₁ (protokomeri, merenja nivoa, brzine...)**
  - 2. Intezitet kiše na slivu (kišomeri)** Nećemo se baviti ovde merenjem kiše...
- **Trebamo da definišemo kišnu epizodu (hijetogram) i odgovarajući odziv kanalizacionog sistema (izlazni hidrogram)**
- Uobičajena praksa je da se za nekoliko kišnih epizoda rade merenja, dok ovde analiziramo samo jednu!

ULAZNI PODACI

- Iz GIS-a (Geografskog Informacionog Sistema) su dobijeni podaci koji su, kao i u većini praktičnih slučajeva, upitnog kvaliteta sa dosta očiglednih nelogičnosti (negativni padovi, loše unete kote...)

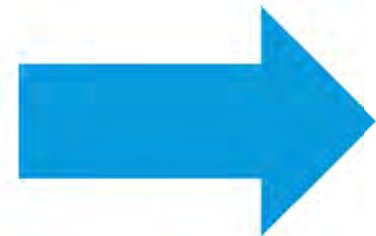
Koordinate MM1:

$X = 7454527.37; Y = 4956955.77$

Geometrija kolektora:

- Kružni poprečni presek
- $D = 1200 \text{ mm}$
- $I_d \sim 7 \%$

Veći kolektor sa velikim padom?

Obilazak terena,
provera GIS
podataka...

OBILAZAK TERENA

Google street view (2013) VS „svoje oči“ (2021)

Očigledno se gradilo...

Inženjer BVK otkrio da je šaht bio srušen tokom padavina, pa naknadno rekonstruisan pre par godina!

OBILAZAK TERENA

Unutar šahta (koji je na prelomu trase – krivini)...

Nizvodno

Uzvodno

Kolektor ne dolazi pod pritisak?

Kišna ili fekalna kanalizacija?

DOPUNA ULAZNIH PODATAKA

Koordinate MM₁:

$X = 7454527.37; Y = 4956955.77$

Geometrija kolektora:

- Kružni poprečni presek
- $D = 1200 \text{ mm}$
- $I_d \sim 7 \%$

Očekivani hidraulički uslovi:

- Velike brzine
- Dubine ne veće od 1 m
- Velik opseg ($Q_{\min}/Q_{\max}$)

**Odabir merne opreme i
projektovanje mernog
mesta...**

ODABIR MERNE OPREME

1. Očekivani hidraulički uslovi:

Prezentacija vežbe 4!

- Velike brzine; Dubine ne veće od 1 m; Velik opseg (Q_{min}/Q_{max})

2. Fizičke karakteristike vode:

- Pomešana fekalna i kišna voda (mutna)

3. Fizičke karakteristike kolektora:

- Kružni poprečni presek; $D = 1200 \text{ mm}$; Beton

4. Zdravstveni uslovi:

- Blizu poklopca - obezbeđena provetrenost, mala fekalna voda ...

ODABIR MERNE OPREME

1. Očekivani hidraulički uslovi:

- Velike brzine; Dubine ne veće od 3 m (veliki tokovi) (Qmaja / hmax)

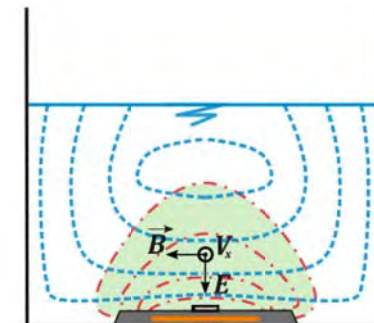
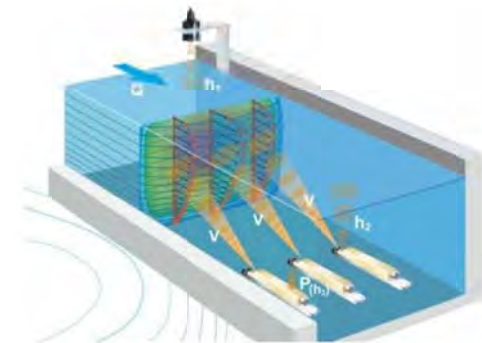
2. Fizičke karakteristike vode:

- **Metoda Brzina – Proticajni presek (V – A)**
  - **Merenje brzine: EM + Dopler**
  - **Merenje dubine: pjezorezistivno (ugrađeno i u EM i u Dopler)**

3. Fizički uslovi:

- Blizina objekata, prisustvo objekata u toku

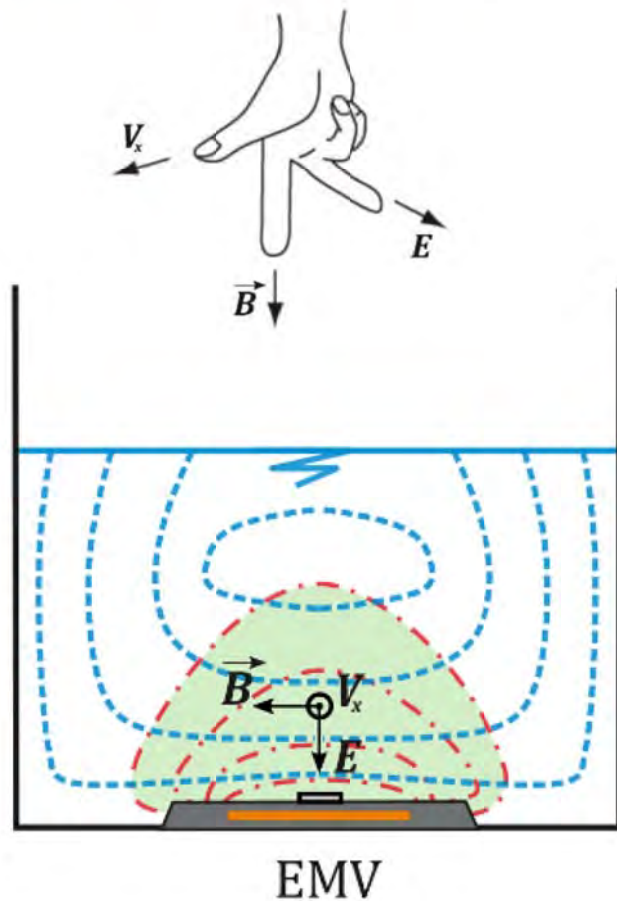
Prezentacija vežbe 4!

EMV

PRISTUP V - A

EM senzori brzine

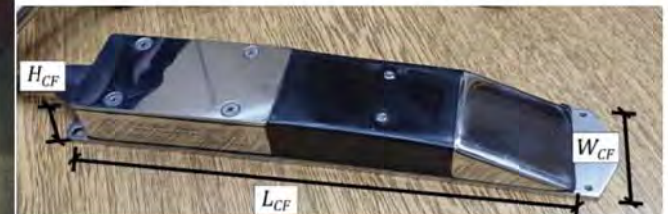
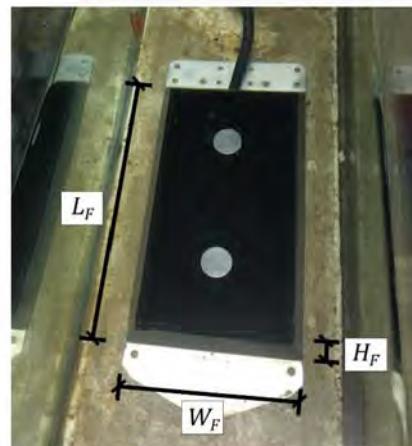

Faradejev zakon indukcije

Mogućnost rada u svim tipovima provodnih voda

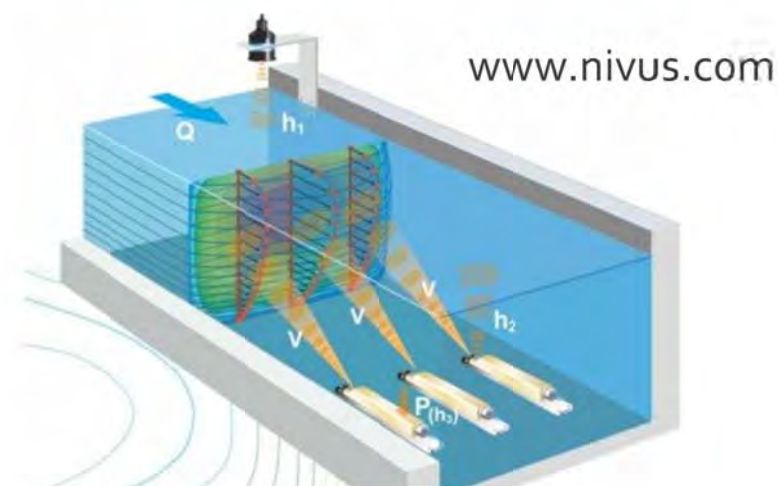
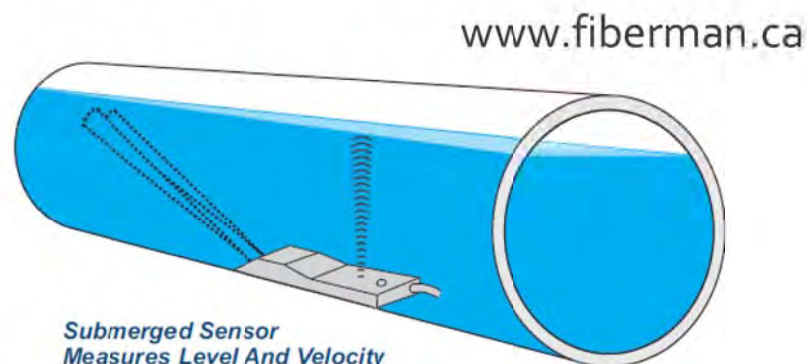
Mogućnost rada u slučaju formiranja taloga preko senzora

Domaći proizvođač „Svet Instrumentata“ – Veoma konkurentan po performansama!

PRISTUP V - A

Dopler senzori

Relativno velika/duboka merna zapremina (zapremina toka koja utiče na izlazni signal),

Mogućnost rada samo u „prljavoj“ vodi,

Nemogućnost rada u slučaju formiranja taloga preko senzora

U kanalizacionim sistemima su najpopularniji Dopler senzori (Larrarte et al., 2008)

„Poslednji krik mode“ – preporuka:

<https://www.youtube.com/watch?v=ILiXTCnth1o>

ODABIR MERNE OPREME

Skica mernog mesta:

Uzvodno od preloma trasa da bi obezbedili što pravilniju strujnu sliku!

Praćenje meteo-prognoze (RHMZ, AccuWeather, Weather2Umbrella, www.yr.no, ...) da bi uhvatili kišu!

Kada se poklope kockice...

MONTAŽA MERNE OPREME

Detalji: „ankerisanje“ uređaja, minimalan otpor kablova.

Ključan aspekt – komunikacija sa tehničarima!

Računske jedinice blizu poklopca – pristup sa nivoa terena!

MONTAŽA MERNE OPREME

Podešavanja uređaja:

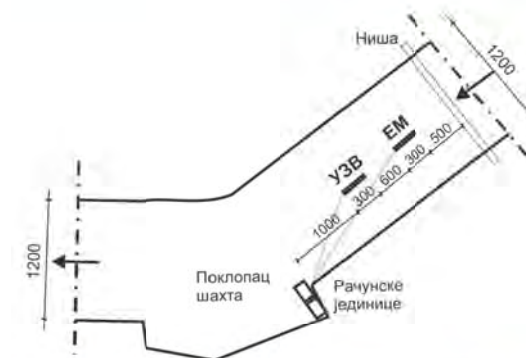
1. EM Flat compact „Svet instrumenata“

- dt = 2 min (ograničenje)
- V, h, Q

2. VOA 2 Dopler senzor „Nivus“

- dt = 1 min
- V, h, Q, T (temperatura vode)

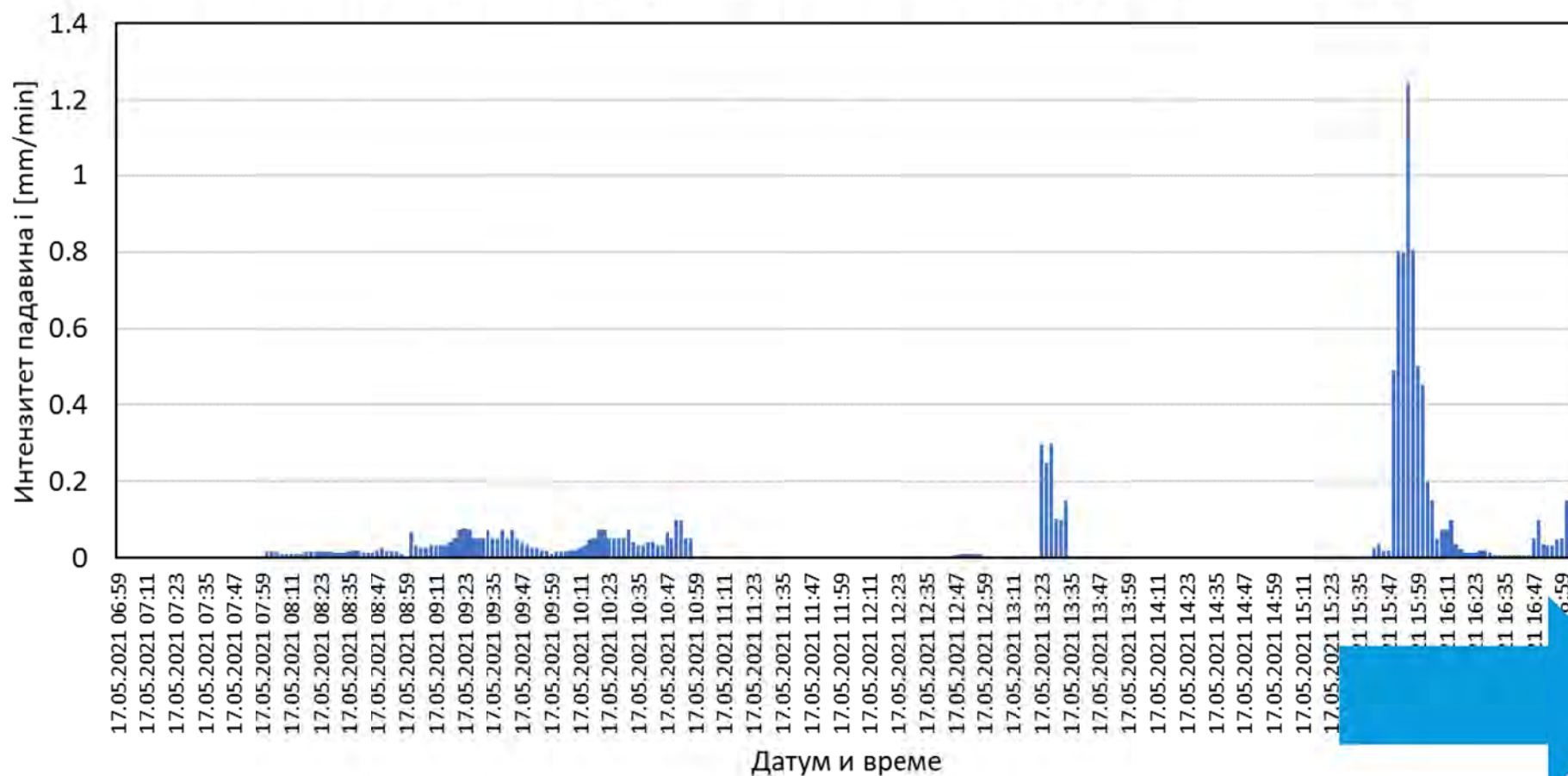
**Uređaji rade sa različitim dt!
(u obradi sirovih podataka svesti
podatke na isto dt = 2 min)**

PRIKUPLJANJE I OBRADA PODATAKA

Kišna epizoda koja se dogodila 17.05.2021. (izmereno)

ПРИЛОГ 3: Хијетограм за период 17.05. 07:00 - 17.05. 17:05 (прва кишна епизода)

PRIKUPLJANJE I OBRADA PODATAKA (VEŽBA)

Odziv sistema – izmereno na MM1 (i malo obrađeno):

	A	B	C	D
1	EM			
2	Datum/vreme	V (m/s)	h (m)	Q (m3/s)
3	17/05/2021 06:40			
4	17/05/2021 06:42			
5	17/05/2021 06:44			
6	17/05/2021 06:46			
7	17/05/2021 06:48			
8	17/05/2021 06:50			
9	17/05/2021 06:52			
10	17/05/2021 06:54			
11	17/05/2021 06:56			

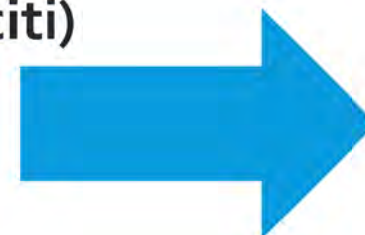
dt = 2 min

	A	B	C	D	E
1	NIVUS				
2	Datum/vreme	V (m/s)	h (m)	Q (l/s)	T (°C)
3	17/05/2021 06:40				
4	17/05/2021 06:41				
5	17/05/2021 06:42				
6	17/05/2021 06:43				
7	17/05/2021 06:44				
8	17/05/2021 06:45				
9	17/05/2021 06:46				
10	17/05/2021 06:47				
11	17/05/2021 06:48				
12	17/05/2021 06:49				

Prebaciti u dt = 2 min (osrednjavanje)

Q [l/s] – prebaciti u [m3/s]

#-1 – error code (izbaciti)

PRIKUPLJANJE I OBRADA PODATAKA (VEŽBA)

Obrada podataka

- Nakon početnih obrada, prvi korak je vizuelizacija vremenskih serija:

EM:

$Q(t)$, $V(t)$, $h(t)$

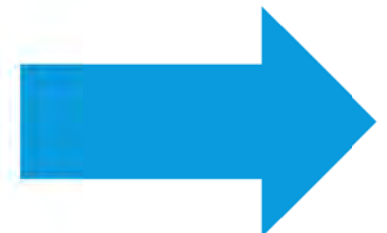
Nivus:

$Q(t)$, $V(t)$, $h(t)$, $T(t)$

Uporediti na tri odvojena dijagrama, $Q(t)$, $V(t)$ i $h(t)$ za oba uređaja...

...uočićete probleme, stvari se ne poklapaju...

Prelazimo na analizu merne nesigurnosti, da probamo da otkrijemo prirodu neslaganja...

ANALIZA MERNE NESIGURNOSTI (VEŽBA)

Analiza merne nesigurnosti, za izvedenu mernu veličinu kao što je protok Q , izmeren metodom $V - A$:

- Kako protok računamo?

$$Q = A(h) * V = R^2 * \left[\arccos\left(1 - \frac{h}{R}\right) - \left(1 - \frac{h}{R}\right) * \sin\left(\arccos\left(1 - \frac{h}{R}\right)\right) \right] * V$$

U svakom vremenskom koraku t imamo **izmerenu dubinu h** , **brzinu V** i konstantan poluprečnik **R**

- Merna nesigurnost, izmerenog protoka Q se u svakom koraku t računa kao:

$$u(Q) = \sqrt{\left(\frac{\partial Q}{\partial R}\right)^2 * u(R)^2 + \left(\frac{\partial Q}{\partial V}\right)^2 * u(V)^2 + \left(\frac{\partial Q}{\partial h}\right)^2 * u(h)^2}$$

ANALIZA MERNE NESIGURNOSTI (VEŽBA)

$$u(Q) = \sqrt{\left(\frac{\partial Q}{\partial R}\right)^2 * u(R)^2 + \left(\frac{\partial Q}{\partial V}\right)^2 * u(V)^2 + \left(\frac{\partial Q}{\partial h}\right)^2 * u(h)^2}$$

Jasno, zadatak postaje komplikovaniji, jer sada treba da definišemo **merne nesigurnosti svake od veličina h , V i R u svakom vremenskom koraku t ...**

+

Moramo da definišemo izvode $\frac{\partial Q}{\partial R}$, $\frac{\partial Q}{\partial V}$ i $\frac{\partial Q}{\partial h}$ ...

Olakšavajuća okolnost: Za $u(R) = 0.02 \text{ m} = \text{const}$

(zapravo to je nesavršenost u betoniranju kružnog kolektora)

ANALIZA MERNE NESIGURNOSTI (VEŽBA)

$$u(Q) = \sqrt{\left(\frac{\partial Q}{\partial R}\right)^2 * u(R)^2 + \left(\frac{\partial Q}{\partial V}\right)^2 * u(V)^2 + \left(\frac{\partial Q}{\partial h}\right)^2 * u(h)^2}$$

Setimo se **Vežbe 1.**, razlikujemo više komponentata merne nesigurnosti:

- Statistička merna nesigurnost $u(X)_{stat}$
- Sistematska merna nesigurnost $u(X)_{sist}$
- Etalonska merna nesigurnost $u(X)_{et}$ (dodatak zbog lab. uslova)

Iz kojih računamo:

X može da bude h ili V!

- **Kombinovanu mernu nesigurnost $u(X)_C$**

$$u(X)_C = \sqrt{u(X)_{et}^2 + u(X)_{stat}^2 + u(X)_{sist}^2}$$

ANALIZA MERNE NESIGURNOSTI (VEŽBA)

$$u(Q) = \sqrt{\left(\frac{\partial Q}{\partial R}\right)^2 * u(R)^2 + \left(\frac{\partial Q}{\partial V}\right)^2 * u(V)^2 + \left(\frac{\partial Q}{\partial h}\right)^2 * u(h)^2}$$

Za EM senzor (Jovašević, 2019):

	$X = V$ [m/s]	$X = h$ [m]
$u(X)_{stat}$	$0,036 * V + 0,003$	0,009
$u(X)_{sist}$	0,0594	0,005
$u(X)_{et}$	0,015	0,001

X može da bude h ili V!

$$u(X)_C = \sqrt{u(X)_{et}^2 + u(X)_{stat}^2 + u(X)_{sist}^2}$$

ANALIZA MERNE NESIGURNOSTI (VEŽBA)

$$u(Q) = \sqrt{\left(\frac{\partial Q}{\partial R}\right)^2 * u(R)^2 + \left(\frac{\partial Q}{\partial V}\right)^2 * u(V)^2 + \left(\frac{\partial Q}{\partial h}\right)^2 * u(h)^2}$$

Za Nivus senzor (Rak, 2021):

	$X = V$ [m/s]	$X = h$ [m]
$u(X)_{stat}$	$0,0049 * V + 0,0021$	0,003
$u(X)_{sist}$	0,03 (0,176)	0,006
$u(X)_{et}$	0,015	0,001

X može da bude h ili V!

$$u(X)_C = \sqrt{u(X)_{et}^2 + u(X)_{stat}^2 + u(X)_{sist}^2}$$

ANALIZA MERNE NESIGURNOSTI (VEŽBA)

$$u(Q) = \sqrt{\left(\frac{\partial Q}{\partial R}\right)^2 * u(R)^2 + \left(\frac{\partial Q}{\partial V}\right)^2 * u(V)^2 + \left(\frac{\partial Q}{\partial h}\right)^2 * u(h)^2}$$

$u(R) = 0.02 \text{ m} = \text{const}$

Za Nivus senzor (Rak, 2021):

	$X = V$ [m/s]	$X = h$ [m]
$u(X)_{stat}$	$0,0049 * V + 0,0021$	0,003
$u(X)_{sist}$	0,03 (0,176)	0,006
$u(X)_{et}$	0,015	0,001

X može da bude h ili V!

$$u(X)_c = \sqrt{u(X)_{et}^2 + u(X)_{stat}^2 + u(X)_{sist}^2}$$

ANALIZA MERNE NESIGURNOSTI (VEŽBA)

$$u(Q) = \sqrt{\left(\frac{\partial Q}{\partial R}\right)^2 * u(R)^2 + \left(\frac{\partial Q}{\partial V}\right)^2 * u(V)^2 + \left(\frac{\partial Q}{\partial h}\right)^2 * u(h)^2}$$

Računamo ukupnu mernu nesigurnost:

$$u(Q)_{tot} = 2 * u(Q)$$

i definišemo interval poverenja od 95 %

$$Q(t) \pm u(Q)_{tot}$$

Nacrtati vremenske serije svih veličina (Q, V, h) za oba uređaja sa intervalom poverenja od 95%

ANALIZA MERNE NESIGURNOSTI (VEŽBA)

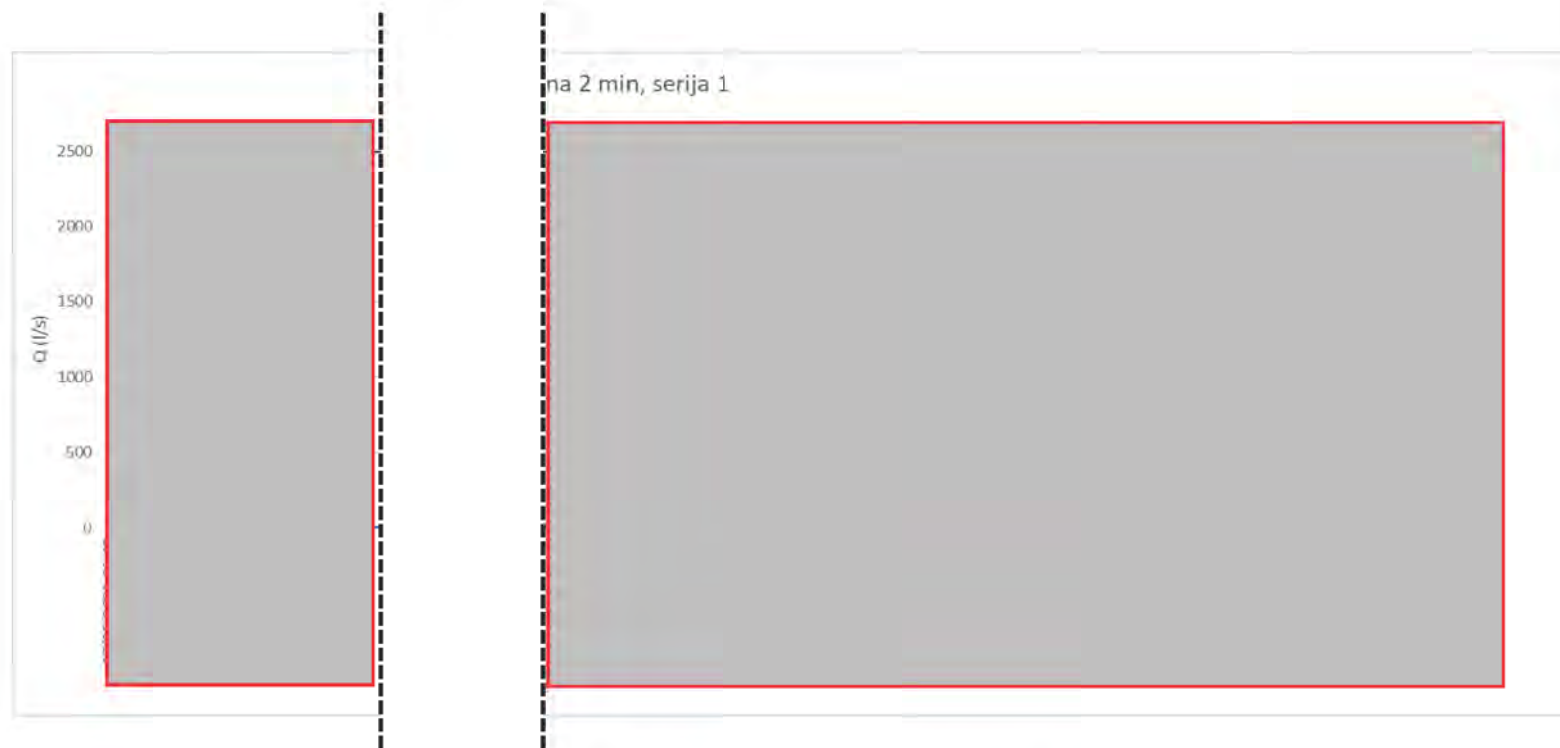

***Nacrtati vremenske serije svih
veličina (Q, V, h) za oba
uređaja sa intervalom
poverenja od 95%***

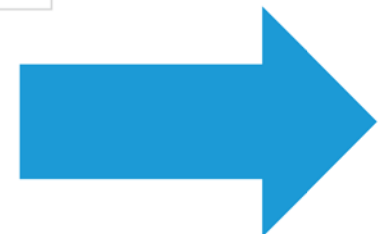

ANALIZA MERNE NESIGURNOSTI (VEŽBA)

Konačno se dobija nešto što liči na ovo (treba dodati IP 95%):

Qmax L/s +- ?

FORMIRANJE IZVEŠTAJA (VEŽBA)

Sastavni elementi:

- Prikaz mernog mesta (pin) i šire lokacije iz Google Earth-a
- Vremenske serije svih izmerenih veličina (Q , V , h) za oba uređaja sa intervalom poverenja od 95%
- Vremenske serije konačnog protoka, i odabranih izmerenih veličina (Q , V , h) sa intervalom poverenja od 95%
- Diskusija kojom se opravdava odabir odgovarajućih izmerenih veličina kao i proračun izmerenog protoka.
- Diskusija o potencijalnim uzrocima odstupanja u podacima izmerenih pomoću različitih uređaja

FORMIRANJE IZVEŠTAJA (VEŽBA)

Sastavni elementi:

- Prikaz mernog mesta (pin) i šire lokacije iz Google Earth-a
- Vremenske serije svih izmerenih veličina (Q , V , h) za oba uređaja sa intervalom poverenja od 95%
- Vremenske serije konačnog protoka, i odabranih izmerenih veličina (Q , V , h) sa intervalom poverenja od 95%
- Diskusija kojom se opravdava odabir odgovarajućih izmerenih veličina kao i proračun izmerenog protoka.
- Diskusija o potencijalnim uzrocima odstupanja u podacima izmerenih pomoću različitih uređaja

Odgovorite slobodnim stilom, bitno je da razmislite i date „rešenje“...

FORMIRANJE IZVEŠTAJA (VEŽBA)

Sastavni elementi:

- Prikaz mernog mesta (pin) i šire lokacije iz Google Earth-a
- Vremenske serije svih izmerenih veličina (Q , V , h) za oba uređaja sa intervalom poverenja od 95%
- Vremenske serije konačnog protoka, i odabranih izmerenih veličina (Q , V , h) sa intervalom poverenja od 95%
- Diskusija kojom se opravdava odabir odgovarajućih izmerenih veličina kao i proračun izmerenog protoka.
- Diskusija o potencijalnim uzrocima odstupanja u podacima izmerenih pomoću različitih uređaja

Odgovorite slobodnim stilom, bitno je da razmislite i date „rešenje“...

Univerzitet u Beogradu, Građevinski fakultet

Analiza merenja protoka u kanalizacionom kolektoru

Merenja u hidrotehnici

5. Vežba

Damjan Ivetić

Miloš Milašinović

Dušan Prodanović

